

בראשית

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ (א, א).

מְצִינוּ בַּסְּפָרִים הַקְּדוּשִׁים (זוהר ח"ג רטז, ב. משנת רבי אליעזר פי"ד, האמונה והבטחון להרמב"ן פי"ז, דגל מחנה אפרים, ועוד) שֶׁבָּאָרוּ קֶשֶׁר סוּף הַתּוֹרָה לַתַּחֲלָתָהּ, וְאָעֲנָה גַם אֲנֹכִי חֲלָקִי בָּזֶה.

הִנֵּה אָמְרוּ חַז"ל בַּמִּדְרָשׁ (בראשית רבה ח, ה), אָמַר רַבִּי סִימּוֹן, בְּשַׁעָה שֶׁבָּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְבָרָאוֹת אֶת אֲדָם הָרִאשׁוֹן, נַעֲשׂוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת כְּתִים, מֵהֶם אוֹמְרִים אֶל יִבְרָא, מֵהֶם אוֹמְרִים יִבְרָא, הֵדָא הוּא דְכְּתִיב (תהלים פה, יא) "חֲסֵד וְאַמֶּת נִפְגְּשׁוּ צִדִּק וְשְׁלוֹם נִשְׁקִיו", חֲסֵד אוֹמֵר יִבְרָא שֶׁהוּא גּוֹמֵל חֲסִדִּים, וְאַמֶּת אוֹמֵר אֶל יִבְרָא שֶׁכָּלוּ שְׁקָרִים, צִדִּק אוֹמֵר יִבְרָא שֶׁהוּא עוֹשֶׂה צִדְקוֹת, שְׁלוֹם אוֹמֵר אֶל יִבְרָא דְכָלִּיהָ קִטְטָהּ, מֵה עֲשֶׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, נָטַל אֶמֶת וְהַשְׁלִיכוֹ לָאָרֶץ, הֵדָא הוּא דְכְּתִיב (דניאל ח, יב) "וַתִּשְׁלַךְ אֶמֶת אֶרְצָה". וַיֵּשׁ לְהַבִּין, מֵה הִיְתָה תְּשׁוּבַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לְטַעֲנַת מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת, בְּמֵה שֶׁהַשְׁלִיךְ אֶמֶת אֶרְצָה, וְאֲשֶׁר בָּזֶה כְּבִיכּוֹל נִתְחַזַּק הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבָרָא אֶת הָאָדָם.

וְהִנֵּה כ"ק אַאמו"ר וְצִלְלָה"ה אָמַר לְחִבְרָא רִאשִׁית הַתּוֹרָה לְסוּפָהּ, עַל פִּי מֵה

דְּאִיתָא בַּסְּפָר הַקְּדוֹשׁ נַעַם אֱלִימֶלֶךְ (פרשת כי תצא ד"ה כי יקרא), אֲשֶׁר בָּאָם חֵס וְשְׁלוֹם יֵשׁ דִּינִים בְּעוֹלָם, הַעֲצָה לָזֶה הוּא לְחַדֵּשׁ חֲדוּשֵׁי תוֹרָה. וְהוּא מַחְמַת דְּאִיתָא בְּזוּהַר הַקְּדוֹשׁ (ח"א ה, א), דְּעַל יְדֵי הָעֶסֶק בְּתוֹרָה לְשִׁמְיָה וְעַל יְדֵי שְׁמִחָדָשִׁים חֲדוּשֵׁי תוֹרָה בּוֹרְאִים בָּזֶה עוֹלָמוֹת חֲדָשִׁים. וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן עַל יְדֵי זֶה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת הַמַּתְקָת הַדִּינִים, כִּיּוֹן דְּשֵׁם בְּאוֹתָם הַעוֹלָמוֹת הַחֲדָשִׁים לֹא חָלוּ עֲדִין הַדִּינִים, וּמִמִּילָא בְּטִלִּים הַדִּינִים. וְזֶה נִרְמָז כָּאֵן, "לְכָל הַיָּד הַחֲזָקָה" (דברים לז, יב), רוֹמֵז עַל בְּחִינַת דִּינִים קָשִׁים, וְהִיאָךְ מִבְּטָלִים אוֹתָם, הַעֲצָה הִיא עַל יְדֵי "בְּרֵאשִׁית בָּרָא", בְּרֵאשִׁית רוֹמֵז עַל הַתּוֹרָה, כְּאֶמְרָם ז"ל (רש"י ז"ל א, א. ועיין בראשית רבה א, ב) בְּשִׁבְלֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרְאת רִאשִׁית, וְהִינוּ שְׁעַל יְדֵי לְמוֹד הַתּוֹרָה נִבְרָאִים עוֹלָמוֹת חֲדָשִׁים, וְעַל יְדֵי זֶה נִמְתָּקִים הַדִּינִים, עַד כָּאֵן דְּבִרֵּי קָדְשׁוֹ.

עַל יְדֵי הַתּוֹרָה יְכוּלִים לְהַגִּיעַ לְמִידַת הָאֵמֶת

וַיֵּשׁ לְבָאֵר הָעֲנִין בְּדֶרֶךְ זֶה, דְּטַעֲנַת הַמִּלָּאכִים הִיְתָה, דְּמַכְיִין שֶׁהַעוֹלָם הַזֶּה הוּא עוֹלָם הַשְּׁקָר, כְּנוֹדַע דְּאֵךְ כְּאֲשֶׁר זֻכְרִים לַעֲשׂוֹת מַצּוּוֹת, מִכָּל מְקוֹם עֲדִין קָשָׁה עַד מְאֹד לַעֲשׂוֹתָם בְּמִדַּת הָאֵמֶת, כִּי יָכוֹל בְּקַל לְהַתְעַרֵּב בָּהֶם פְּגִיּוֹת הַרְבֵּה, אִם כֵּן

טַעֲנוּ דְמָה צֶרֶף יֵשׁ בְּבְרִיאת עוֹלָם וְאֲנָשִׁים, אַחֵר שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְדֶרֶךְ הָאֱמֶת, וְזֶהוּ שְׂאֵמְרוּ 'אֵל יִבְרָא שְׁכָלוֹ שְׁקָרִים'. וְעַל זֶה הָיָה תְּשׁוּבַת הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַלְאָכִים, שְׁנִטְלָא אֱמֶת וְהַשְׁלִיכוּ לָאָרֶץ, וַיֵּשׁ לוֹמַר הַכּוֹנֵה בָּזָה, שְׁנִטְלָא אֶת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא תּוֹרַת 'אֱמֶת', וְהַשְׁלִיכָה אֶרְצָה, הֵינּוּ שְׁנִתְּנָן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה. וְהַעֲנִין הוּא, שְׁעַל יְדֵי שְׁנֵהִיָּה דְבָקִים בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא תּוֹרַת אֱמֶת, וְהִיא אֱמֶת בְּתַכְלִית, עַל יְדֵהּ יִהְיֶה אֶפְשָׁר לָנוּ לְהַגִּיעַ לְמַדַּת הָאֱמֶת בְּשִׁלְמוֹת. וְנִמְצָא שְׁשִׁפִּיר הַשֵּׁיב הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא תְּשׁוּבָה לְמַלְאָכִים עַל טַעֲנָתָם, דְּכַנְגַּד מַה שְׁטַעֲנוּ שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְבֹא לְמַדַּת הָאֱמֶת, נִתֵּן לָנוּ הַתּוֹרָה שְׁעַל יְדֵהּ נוֹכַל לְבֹא לְמַדַּת הָאֱמֶת.

וְזֶהוּ דְאִיתָא בְּסִפְר הַקְדוּשׁ אֲרוֹן עֲדוּת, אֲשֶׁר 'בְּרִאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים' בְּגִימְטְרִיא 'תּוֹרָה נְבִיאִים כְּתוּבִים', וְנִרְמָז בָּזָה, שְׁכָל הַבְּרִיאָה נִבְרָאָה בְּכַח הַתּוֹרָה, כִּיּוֹן שֶׁרַק עַל יְדֵיהּ יִגִּיעוּ לְמַדַּת אֱמֶת בַּעֲשִׂית הַמַּצּוּת.

וְזֶהוּ שְׂאֵמְרוּ חֲז"ל (שבת י, א ע"פ שם) כָּל דִּין שֶׁדִּין דִּין אֱמֶת לְאֱמֶת נַעֲשֶׂה שְׁתָּף לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֶׂה בְּרִאשִׁית. וְהִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים (ע"פ תוספות שם, וב"ח חו"מ סימן א) מַהוּ כְּנֶנֶת הַלְשׁוֹן 'לְאֱמֶת', וְלִכְאוּרָה דִּי הָיָה לָהֶם לוֹמַר 'הֵדֵן דִּין אֱמֶת' וְתוֹ לֹא. אֲךָ לְפִי מַה שְׁנִתְּבָאָר, שְׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה יְכוּלִים לְבֹא לְמַדַּת הָאֱמֶת, יֵשׁ לוֹמַר ד'לְאֱמֶת', הַכּוֹנֵה לְמַדַּת הָאֱמֶת, וְזֶהוּ שְׂאֵמְרוּ 'כָּל דִּין שֶׁדִּין דִּין אֱמֶת' הֵינּוּ שְׁבִיכוֹת שְׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא תּוֹרַת אֱמֶת,

עַל יְדֵי זֶה זוֹכָה 'לְאֱמֶת' לְמַדַּת הָאֱמֶת. וּבָזָה יוֹבֵן גַּם הַמְּשָׁן מֵאִמְרָם, 'נַעֲשֶׂה שְׁתָּף לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֶׂה בְּרִאשִׁית', וְהַטַּעַם הוּא, דְּמַכְיִין שְׁעַל יְדֵי עֲנִין זֶה עֲצָמוּ שְׁנִתְּנָן לָנוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא תּוֹרַת אֱמֶת, בְּכַדִּי שְׁעַל יְדֵהּ נִבְּוֹא לְמַדַּת הָאֱמֶת, עַל יְדֵי זֶה נִסְתַּרָה טַעֲנַת הַמַּלְאָכִים, וְהָיָה אֶפְשָׁר לְבֹרָא אֶת הָעוֹלָם, מִמִּילָא נִחְשָׁב הֵדֵין הַבָּא לְבַחֲנִית 'לְאֱמֶת', לְשְׁתָּף בְּמַעֲשֶׂה בְּרִאשִׁית.

וּבָזָה יִתְבָּאָר מַה שְׂאֵמְרוּ חֲז"ל (שבת פח, א), שֶׁהַתָּנָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עִם מַעֲשֶׂה בְּרִאשִׁית, אִם יִשְׂרָאֵל מְקַבְּלִים אֶת הַתּוֹרָה אַתֶּם מִתְקַיְּמִים, וְאִם לֹא אֲנִי מַחְזִיר אֶתְכֶם לְתַהוֹ וְבַהּ. דְּמַכְיִין שְׁכָל בְּרִיאַת וְקִיּוֹם הָעוֹלָם הוּא רַק בְּכַח מַה שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל יִקְבְּלוּ הַתּוֹרָה וַיִּגִּיעוּ לְמַדַּת הָאֱמֶת, וְאֵלְמָלָא כֵּן עוֹמְדַת אִיתָן טַעֲנַת הַמַּלְאָכִים אֵל יִבְרָא שְׁכָלוֹ שְׁקָרִים, מִמִּילָא אִם לֹא יִקְבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, יַחְזֹר הָעוֹלָם לְתַהוֹ וְבַהּ.

וּבָזָה יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם אֶת מַה שְׂאֵמְרוּ חֲז"ל (בראשית רבה א, ב) הַתּוֹרָה אוֹמְרַת אֲנִי הֵייתִי כְּלִי אֲמִנוּתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְכו', הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיט בַּתּוֹרָה וּבוֹרָא אֶת הָעוֹלָם. וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ אֶת עֲנִין הַהִבְטָה שֶׁהִבִּיט הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בַּתּוֹרָה, שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא, שְׁעַל יְדֵי שְׁנִרְאָה לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ כַּח סִגְלַת הַתּוֹרָה שְׁעַל יְדֵהּ אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְמַדַּת אֱמֶת, בְּכַח זֶה בָּרָא אֶת הָעוֹלָם. וְעַל כֵּן מְצִינוּ שֶׁהַתּוֹרָה קֹדֶמָה לְעוֹלָם, כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ חֲז"ל (שבת פח, ב) שֶׁהַתּוֹרָה הִיְתָה גְּנוּזָה אֲצֵל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּבָר מִקְדָּם הַבְּרִיאָה

נברא אלא לצות לזה' (ברכות ו, ב). וזהו תשובתנו לאמות 'כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו', הינו שכיון שרק מחמת שאנו קבלנו את התורה 'בראה' הקדוש ברוך הוא לארץ, ממילא שפיר שיכת הארץ לנו לבדנו, ולא שיך טענת 'לסטים אתם'.

[והנה לעיל הבאנו מהנעם אלימלך, שעל ידי למוד התורה וחדושי תורה גורמים לברא עולמות חדשים ועל ידי זה נמתקים הדינים. ולפי המבאר יש לומר, דבשביל לבוא לזה שעל ידי למוד התורה יבראו עולמות חדשים, צריך שהתורה שלומד תהיה תורת אמת בלא פניות, ורק היא בכחה למתק הדינים, כיון דבזה נעשה שתף כביכול לבריא העולם, כפי שנתבאר, ועל כן יכול להמתיק הדינים].

קישור סוף התורה לתחילתה

ולפי זה יתבאר היטב קשור סוף התורה לתחלתה, "לכל האתת והמופתים וגו' ולכל היד החזקה וגו' לעיני כל ישראל. בראשית ברא", והוא על פי הנזכר לעיל מהנעם אלימלך, שהמתקת הדינים נעשית על ידי התורה שנקראת 'ראשית', דבכח למוד התורה אפשר לברא עולמות ולפעל המתקת הדינים, [ונכלל בזה מה שבארנו, שעל ידי התורה מגיעים למדת האמת, ועל ידי כך יש קיום לעולם כנגד טענות המקטרגים, ונמתקים הדינים], וזהו "לכל האתת והמופתים וגו' ולכל היד

תתקע"ד דורות. והוא מחמת שרק על ידי התורה יש תועלת בבריא העולם ויושביו, שעל ידי זה יעלה לרצון כל מעשה המצוות שיעשו בעולם, מפני שיעשו במדת האמת. ועל כן קדמה התורה לעולם, דכשם שלבנין נצרך תחלה לעשות יסוד, כן התורה היא יסוד לבנין העולם.

הטעם שארץ ישראל שייכת לעם ישראל

ובזה מבאר מה שאמרו חז"ל (מדרש תנחומא הישן בראשית יא, ילקוט שמעוני קפז, זוהר ח"ב לט, ב) אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ"החדש הזה לכם" וכו', ומה טעם פתח בבראשית, משום "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים" (תהלים קיא, ו), שאם יאמרו אמות העולם לישראל, לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו. ובאור הענין הוא על פי מה שבארנו, דכיון שכל בריאת העולם היתה רק בכח שבני ישראל יקבלו את התורה, ויגיעו על ידה לקיום כל המצוות מתוך אמת, ואלמלא זאת לא היה נברא העולם כלל. ואם כן כיון שהחזיר הקדוש ברוך הוא את התורה על כל אמה ולשון ולא קבלוה (עבודה זרה ב, ב), ורק ישראל קבלוה, אם כן נמצא שכל קיום העולם הוא רק מחמת ישראל, וממילא לא שיך העולם כי אם לבני ישראל, וכל שאר האמות הם רק בבחינת 'כל העולם לא

החזקה" וגו', מרמז בזה המתקת הדינים, אשר זה נעשה מכח בני ישראל, והטעם הוא מחמת שקבלו את התורה, וזהו "לעיני כל ישראל בראשית ברא".

יובנו ה', שבזכות קבלת התורה ולמוד התורה, נזכה לשפיע ברכה והצלחה, ולהמתקת הדינים אשר אנו צריכים לזה עתה מאד, עד ביאת גואל, אמן כן יהי רצון:

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני המים (א, א-ב).

וקשה, דלפי סדר הבריאה היה צריך לכתב תחלה הפסוק "והארץ היתה תהו" ולאחר מכן הפסוק "בראשית ברא", שהרי המצב של תהו ובהו קדם לבריאת שמים וארץ.

ונקדים את דברי המדרש (בראשית רבה ח, ה), בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לבראות את אדם הראשון נעשו מלאכי השרת כתיים כתיים וכו' חסד אומר יברא שהוא גומל חסדים, ואמת אומר אל יברא שכלו שקרים, צדק אומר יברא שהוא עושה צדקות, שלום אומר אל יברא דכליה קטטה, מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל אמת והשליכו לארץ, הדא הוא דכתיב (דניאל ח, יב) "ותשלך אמת ארצה". וצריך

באור, מה ראה הקדוש ברוך הוא להשליך את אמת ארצה דוקא, ולא השתיק האמת בענין אחר, ואשר בזה דוקא כביכול נתחזק הקדוש ברוך הוא לברא את האדם.

ונקדים עוד את מה דאיתא במדרש (תנחומא בראשית א) התנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, אם ישראל מקבלים התורה מוטב, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו. וצריך באור מדוע נקטו חז"ל הלשון 'אני מחזיר אתכם לתהו ובהו', [דלכאורה היה צריך לומר 'ואם לאו תהיו לאפס ואין' דהינו שיתבטלו לגמרי, ואלו התהו והבהו אינם העדר מחלט, כנודע שתהו ובהו הם כח כל שהוא הנקרא 'כח היולי' (כמבאר ברמב"ן כאן), ואם כן אין לשון תהו ובהו מורה על בטול לגמרי].

תכלית בריאת ישראל

וחנה כ"ק אאמו"ר וצללה"ה אמר לחבר סוף התורה עם תחלתה "לעיני כל ישראל בראשית", על פי מעשה ששאל הרבי מקאצק וצללה"ה את הרבי מרדזמין וצללה"ה, לאיזה תכלית נברא איש ישראל, והשיב לו שנברא בשביל לתקן את שרש נשמתו, ענה ואמר לו הרה"ק מקאצק, אנו למדנו בפשיסחא, שתכלית בריאתו של יהודי הוא 'צובייגין דעם הימעל' [לכופף את השמים]. ובאר שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, כי תחלה צריך האדם לעבד על עצמו ולתקן את שרש נשמתו, ולאחר שבעזר ה' מגיע לזה, אז כבר יכול להטות

שנברא עם הרע שבו, עליו לפשפש במעשיו, ולברר הטוב מהרע].

וענין זה מבאר בכתוב "והארץ היתה תהו ובהו" דענין תהו ובהו רומז לבחינת ערוב טוב ורע (תיקוני זוהר הקדמה דף ו, א. תיקון כו דף עא, א) כמו שממשיך הפסוק "וחשך על פני תהום" 'חשך' הוא בחינת רע, ולאחר מכן ברא אלקים את השמים שהם בחינת הטוב, נמצא שבראשית הבריאה היה מערב הטוב ברע, וממשיך הפסוק "ואת הארץ", הינו שלכך ברא הקדוש ברוך הוא את העולם, כיון שכל עקר מטרת בריאת העולם הזה ויושבויו הוא בכדי לברר את הטוב מהרע ולהוציא יקר מזולל.

ובזה יש לבאר אל נכון את מה שהקשינו בריש דברינו, מדוע הקדימה התורה את פסוק 'בראשית ברא' לפסוק 'והארץ היתה', והוא כיון שכל מטרת בריאת העולם ויושבויו הוא מחמת שישנה מציאות של רע, ונבראו הברואים על מנת שיבררו את הטוב מהרע, לכך דיקא לאחר פסוק "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ" המלמדנו על מציאות הבריאה, בא אחריו הפסוק השני "והארץ היתה תהו ובהו", לבאר את ענין וסבת יצירת העולם, שתכלית הבריאה הוא בכדי לברר ולבצר את הרע הרמוז בתבות 'תהו ובהו' מן העולם, ולראות שרק בחינת 'שמים' שהוא בחינת הטוב, ישאר בעולם.

ולהוריד שמים לארץ. וענין זה מרמז במאמר הכתוב (בראשית כח, יב) "סלם מצב ארצה", הינו שתחלה צריך לתקן את עצמו ואת מדותיו המצבים בארץ, ואחרי כן "וראשו מגיע השמימה", יכול לתקן ולפעל שהשמים ירדו עד לארץ. וזה מרמז גם כאן, "לעני כל ישראל", 'ישראל' אותיות 'ישר אל' (של"ה תולדות אדם בית ישראל תנינא), הינו דמקדם צריכים ישראל ליישר את עצמם ולתקן את שרש נשמתם, ואחרי כן "בראשית" וגו', כמו שאמרו חז"ל (ויקרא רבה לו, ד) לא נבראו שמים וארץ אלא בשביל ישראל, הינו שישאל יש בהם כח להיות בעלים על השמים והארץ, ולהטות ולהוריד השמים לארץ כנזכר לעיל, עד כאן דברי קדשו.

ובאור הדברים אפשר לומר, דהנה נודע כי תכלית עבודת האדם הוא לברר הטוב מהרע, ולבחר בטוב ולמאס ברע. וזהו ההבדל שיש בין המלאכים לבני אדם, שמלאך הוא כלו בחינת טוב ואין לו עבודה וביחירה, כי המלאכים לא נבראו אלא לעשות רצון קונם, ולא בשביל לעבד לתקן ולהשלים את עצמם. אבל אצל בני אדם אינו כן, שכל תכלית בריאת האדם היתה על מנת שיתקן וישלים את עצמו. וזה כונת חז"ל שאמרו (עירובין יג, ב) נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, ועכשו שנברא יפשפש במעשיו. [הינו שנוח היה לו אלו לא היה נברא עם חלק הרע שלו, אך עכשו

התשובה על טענת המלאכים

ובזה יבאר גם מאמר חז"ל שהבאנו, אשר בעת שבא הקדוש ברוך הוא לברא את אדם הראשון לקח הקדוש ברוך הוא מדת אמת וזרק ארצה, והינו שבזה הורה להם על ענין הטוב הנמצא בעולם והינו שיש מציאות של 'אמת' בארץ. ובזה השיב הקדוש ברוך הוא למלאכים תשובה נצחת, דהלא תכלית יצירת העולם והאדם אשר בו, לברר את מדת האמת בעולם, ולברר הטוב מהרע, וכיון שכן אתם מלאכי השרת שאין לכם השגה כלל בעבודה הזאת דברור טוב מרע, איך תוכלו לטעון 'אל יברא', והלא רק על ידי ילודי אשה יכולה לעשות זו העבודה, דרך הם יכולים לברר את הרע מן הארץ, ולהגיע לאמת שהשלכתי ארצה, דהינו לפעל שרק הטוב לבדו ישאר בעולם.

בירור טוב מרע - על ידי התורה

ולפי זה נוכל לפרש גם פונת המדרש, אם ישראל מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו. דהנה נודע דהתורה הוא הדרך והעצה שבכחה אפשר ללחום עם היצר הרע לגרשו ולבערו, כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) אמר הקדוש ברוך הוא בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, שעל ידי התורה אפשר לבער את הרע מן העולם. וזהו פונת המדרש, דאם ישראל מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו אם כן יחזר העולם לתהו ובהו, דהינו שיהיה נשאר

מציאות הרע בעולם, וישאר בחינת הערוב טוב ורע הנקרא תהו ובהו, בלא שיהיה ברור הטוב מן הרע. ובזה מישב מה שהקשינו, מדוע נזכר דוקא הלשון 'תהו ובהו' ולא לשון 'אין ואפס' וכדומה המורה על חרפן ובטול מחלט. אכן באמת אין פונת המדרש שבלא התורה יהיה חרפן מחלט, אלא רק שתשאר מציאות של ערוב טוב ורע, כמו שנתבאר, ולזה שפיר נקטו לשון 'תהו ובהו'.

עיקר וראשית העבודה - בירור טוב מרע

ועל פי זה אפשר לפרש חבור סוף התורה לראשיתה, "לעיני כל ישראל בראשית", פרוש, דראשית העבודה של איש מישראל, הוא כמאמר הכתוב "ברא אלקים את השמים וגו' והארץ היתה תהו ובהו", והוא כמו שנתבאר ש'תהו ובהו' הוא בחינת 'ערוב טוב ורע', ו'שמים' הם בחינת ה'טוב', ובריאת הארץ היתה על מנת לברר את הטוב מן הרע. ומזה יראה וילמד איש ישראל, שעקר עבודתו היא לקחת בחינת 'תהו ובהו' ולעשות ממנה 'שמים', להוציא יקר מזולל ולברר טוב מרע.

להכניס כוחות הרע לקדושה

ולא זו בלבד, אלא כמו שכתבו הספרים הקדושים (כתונת פסים שמיני, סידורו של שבת ח"ב דרוש ב פ"א) לפרש את מאמר חז"ל (אבות ד, א) אינהו גבור הכובש את יצרו, הינו שצריכים לקחת את כוחות היצר הרע

ח' יזכנו במהרה לזה, ונזכה לשמע קול שופרו הגדול של משיח במהרה, אמן:

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. והארץ תיתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני המים (א, ב-).

וקשה, דהיה לו להקדים פסוק "והארץ תיתה תהו ובהו", לפסוק "בראשית ברא", שהרי המציאות של תהו ובהו קדם לבריאה. גם נבא לבאר חבור סוף התורה לראשיתה, "לעיני כל ישראל בראשית ברא וגו'". גם לבאר הא דאיתא במדרש רבה (בראשית ב, ה), "ורוח אלקים מרחפת על פני המים" זה רוחו של מלך המשיח, ויש להבין כונת המדרש בזה, מהו הענין שרוחו של מלך המשיח מרחפת על פני המים דוקא.

מהשמים אנו למדים להשתוקק להשי"ת

והנה כ"ק אאמו"ר וצללה"ה אמר לחבר סיום התורה לתחלתה, כי בני ישראל צריכים תמיד להתבונן בגדלות ובנפלאות הבורא, אשר על ידי זה באים להכרת הבורא, וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל (הלכות יסודי התורה ב, ב) והיאך הוא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאך ומתאוה תאוה גדולה

ולהשתמש בהם לדברים שבקדשה, שכשם שעשה חס ושלום עברות מתוך אש התאוה, כן על דרך זה יש עליו לעשות המצוות מתוך אש של חשק והתלהבות. וגם זה נרמז בפסוק כאן, "את השמים" הוא בחינת הקדשה, שיש להכניס בה את הכוחות של 'תהו ובהו' שהם כוחות הרע, הינו שצריך לכבוש את הרע ולהכניסו אל הקדשה, כמו שנאמר להלן "ויהי אור", הינו שמהרע שהוא בחינת 'חשך' נעשה 'אור', שנעשה טוב מחלט בלא רע כלל.

וזהו גם כונת דברי כ"ק אאמו"ר שהזכרנו, שתחלה צריך לעבד על עצמו לתקן את שרש נשמתו, ורק לאחר מכן יכולים להוריד על הארץ את השמים, ובחינת הורדת השמים לארץ הכונה שאף בדברים הגשמיים שהם בחינת 'ארץ', גם בהם ישכנן אור הקדשה ויעשה מהם בחינת 'שמים', והוא על ידי שיכניס את הכוחות ששמשו אותו לבחינות הרע, אל הטוב, ויעבד בהם את ה'.

אמנם העבודה הנזכרת היא עבודה קשה שבמקדש, ויתקיים ענין זה בשלמות רק בימות המשיח, אשר אז יכרר כל הרע ויהיה הכל טוב, וזהו שמסים הכתוב "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", ואמרו במדרש (בראשית רבה ב, ה) זה רוחו של מלך המשיח, כי בימות המשיח אז תשלם עבודה זו.

אלא מה הוא רחום אף אתה היה רחום, מה הוא חנון אף אתה היה חנון.

והנה מצינו בחז"ל (עין בראשית רבה ה, ג, ובתקוני זוהר יט, ב) שבעת בריאת העולם, בזמן שהבדיל הקדוש ברוך הוא בין מים העליונים למים התחתונים, בכו המים התחתונים ואמרו אנן בעיין למיהוי קדם מלכא, ופיסם הקדוש ברוך הוא במצות נתינת מלח על הקרבנות, שמלח בא מהמים התחתונים, וכן במצות נסוך המים בחג, ועל ידי זה יתקרבו גם המה אליו יתברך, ע"כ. ואיתא בספר ייטב פנים דיש לנו להתעורר וללמד קל וחמר מן המים, דמה מים שאין בהם נשמה הם רוצים ומשתוקקים כל כך להתקרב לה', אנו שיש בנו נשמה, חלק אלוקי ממעל, על אחת כמה וכמה שצריכים אנו לחשק להתקרב לה' ולדבק במדותיו. ובזה באר הפסוק "שפכי כמים לבך נכח פני ה'" (איכה ב, יט), פרוש, מנין אנו באים לבחינת 'שפכי לבך' המורה על ההשתוקקות להשם יתברך, על ידי 'כמים', הינו ממה שאנו לומדים שיש לנו להתדמות למים שחשקו כל כך להיות נכח פני ה'. ובזה באר את ענין מנהג ישראל שהולכים בראש השנה למקום מים לעשות 'תשליך', והוא בכדי להזכיר לעצמנו את ענין הרצון וההשתוקקות להתקרב להשם יתברך, כי ב'מים נעלים אלו, ביותר צריכים אנו להתעורר להיות קרובים לה', עכ"ד.

לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד (תהלים מב, ג), "צמאה נפשי לאלקים לאל חי", וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו, ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד (תהלים ח, ד ה) "כי אראה שמיך מעשה אצבעתיך מה אנוש כי תזכרנו", עכ"ל. וזה רמזו כאן, "לעיני כל ישראל בראשית ברא", דכל ישראל צריך להיות לנגד עיניהם ההתבוננות בבריאת שמים וארץ, עד כאן דברי קדשו.

ויתכן לבאר דבריו ביתר באור, דהנה אנו מצינים על הדבקות בהשם יתברך, כאמור (דברים י, כ) "ובו תדבק", וכן אמר הכתוב (דברים ד, ד) "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום". וכמו כן נודע דברי הרמ"א (או"ח א, א) "שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהלים טז, ח) הוא כלל גדול בתורה וכו', כל שפן כשישים אל לבו שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו וכו', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השם יתברך ובשתו ממנו תמיד, עכ"ד. ונמצא שיש חיוב על כל אחד ואחד מישׂראל, להגיע למדרגת שויתי ה' לנגדי תמיד, ולהתנהג תמיד מתוך דבקות בה'. והנה הדרך לקיים מצות הדבקות בה', כבר בארו לנו חז"ל (שבת קלג, ב. ועין רש"י דברים יג, ה) וכי אפשר לדבק בשכינה, והכתיב (דברים ד, כד) "כי ה' אלקיך אש אכלה",

לא יהיה נשמע שום דבור, אלא את האלקים ירא ואת מצותיו שמור (תפארת שלמה בסופו, קדושת היהודי גלות וגאולה אות נז), וכדאיתא (ברכות יז, א) צדיקים יושבין ועטרתיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה, ויתקנים מאמר הכתוב (תהלים צו, יב) "אז ירננו כל עצי יער".

וענין כל זה הוא, כי בימות המשיח כל הטבע וחלל העולם ישתוקקו לקרב עצמם לבורא עולם, וכדגמת המים בכריאת העולם שבכו ובקשו להיות קרובים להשם יתברך. וזהו ענין 'רוחו של מלך המשיח' הנזכר בדברי חז"ל כאן, הכונה על ההשתוקקות של כל הברואים להתקרב לבוראם. ועל כן דרשו זאת חז"ל מן הפסוק "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", כיון שהמעלה הנפלאה הזאת של תשוקת כל הבריאה להתקרב ליוצר הכל, היא כדגמת המים התחתונים אשר בכו והשתוקקו אל הקדוש ברוך הוא.

מניסוך המים נלמד להתקרב ולדבק בה'

ובזה יובן גם מה שבשמחת בית השואבה זכו לרוח הקדש (כאמרם ז"ל ירושלמי סוכה ה, ה), כי בעת שמחת בית השואבה עסקו בנסוך המים, שעל ידי מצוה זו באים המים התחתונים לשלמותם להתקרב לבורא יתברך וכנזכר לעיל מדברי המדרש, ואז בשמחת בית השואבה מתעוררים ישראל ללמד קל וחמר מן המים, ובאים להשתוקקות נפלאה להתקרב להשם

ועל פי דבריו אפשר לבאר את חבור סוף התורה ותחלתה, "לעיני כל ישראל בראשית ברא אלקים את השמים", ד'שמים' נוטריקון 'שם מים' (חגיגה יב, א. רש"י בראשית א, ח), והינו דצריך תמיד לעמד 'לעיני כל ישראל', שיזכרו נגד עיניהם את ענין זה שרצו והשתוקקו המים המרמזים בתבת 'שמים' להתקרב להשם יתברך, וללמד ולהתעורר מזה לדבקות בבורא. ובכדי להורות על ענין זה מתחלת התורה בפסוק "בראשית וגו' את השמים", כי בזה באה התורה ללמדנו, אשר ראשית לכל אנו צריכים לדבק בבורא, כמו שאמרנו בשם כ"ק אאמו"ר זצללה"ה, וזה אנו למדים מ'שמים', בחינת "ראשית חקמה יראת ה'" (תהלים קיא, י).

ביאור הארת רוחו של מלך המשיח

ובזה יש לבאר את כונת המדרש "ורוח אלקים מרחפת על פני המים" זה רוחו של מלך המשיח. והוא על פי מה שכתב תרמב"ם ז"ל (הלכות מלכים פ"ב ה"ה) בענין ימות המשיח, וז"ל ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד, ולפיקדו יהיו כל ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים, וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר (ישעיהו יא, ט) "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", וכמאמר הכתוב (קהלת יב, יג) "סוף דבר הכל נשמע" וגו', [ואיתא בשם הרב הקדוש איש היהודי זצלה"ה מפשיסחא, פרוש סוף דבר, לעתיד בזמן הגאולה במהרה בימינו,

יתברך, ועל ידי כן זוכים לבוא לדבקות הבורא, וזהו ענין רוח הקדש ששרתה עליהם בשמחת בית השואבה, הינו הדבקות הגדולה בהשם יתברך.

יעזר הקדוש ברוך הוא, שנקבל את ימות החרף הבאים עלינו לטובה מתוך דבקות הבורא, ועל ידי זה נקרב את הגאולה, אמן כן יהי רצון:

(*) [ולמעשה לא די בזה להיות נאה דורש, אלא צריך להיות גם נאה מקים, ללמד מכל זה לענין יראת ה' ולענין הדבקות כמו שבארנו. ואף אנשים כערכנו חוב זה מטל עלינו, כנפסק בשלחן ערוך (סימן א) שויתי ה' לנגדי תמיד, וכמו שאמר הכתוב (קהלת יב, יג) "סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם", 'את האלקים ירא' הם עניני היראת שמים והדבקות, ולמדנו הכתוב שזה חוב המטל על כל אחד ואחד, ואף לפשוטי עם, כמו שאומר 'כי זה כל האדם'. וכבר נתבאר שזהו בחינת רוחו של מלך המשיח, שאליו אנו צריכים ומצפים שיבוא במהרה בימינו, וכשנקבל על עצמנו ענין זה, נזכה בזה לרוחו של מלך המשיח, במהרה בימינו אמן].

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (א, א).

באפן אחר יש לבאר את סמיכות סוף התורה לתחלתה, "לעיני כל ישראל בראשית", כאשר עמדו בזה בספרים הקדושים. והוא בהקדם דברי רש"י ו"ל (בראשית א, א) אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ"החדש הזה לכם" (שמות יב, ב) שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח ב'בראשית', משום "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים" (תהלים קיא, ו), שאם יאמרו אמות העולם לישראל לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם, כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, עכ"ל. והקשו המפרשים (פירוש רבי חיים פלטיאל) דהלא מצות קדוש החדש איננה המצוה הראשונה בתורה, שהרי קדמו לה שלוש מצוות, פריה ורביה מילה וגיד הנשה, ואם כן מדוע כתב רש"י שקדוש החדש היא המצוה הראשונה. וממילא גם לא יצדק לומר שהיה צריך להתחיל את התורה מהחדש הזה לכם, אלא ממצות פריה ורביה.

חידושי תורה - סגולה להמתקת הדינים

ונראה לבאר, על פי מה ששמעתי מב"ק אאמו"ר וצללח"ה שאמר לחבר סוף התורה עם תחלתה, על פי מה דאיתא

בספר הקדוש נעם אלימלך (תצא ד"ה כי יקרא) דסגלה להמתקת הדינים הוא לחדש חדושי תורה, כיון שעל ידי שמחדשים חדושי תורה נבראים עולמות חדשים (זוהר הקדמה ה, א) אשר שם לא שלטו עדין הדינים, עד כאן דברי קדשו. ובאר כ"ק אאמו"ר זצללה"ה שנרמז זה כאן, "לכל היד החזקה וגו' לעיני כל ישראל", היד החזקה הוא בחינת דינים, והעצה לזה היא, "בראשית", דהינו התורה, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (עין בראשית רבה א, ב) בשביל התורה שנקראת ראשית, עד כאן דברי קדשו.

לישראל יש בעלות על העולם

ואפ"ש לפרש הענין בדרך זה, דהנה ידוע מה שאמרו חז"ל (שבת פח, א) התנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית ואמר להם, אם ישראל מקבלים את התורה אתם מתקיימים, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתהו ובהו. והינו שהעולם נברא בתנאי קודם למעשה, על מנת שבני ישראל יקבלו את התורה. ויש לומר דזהו מה דאיתא בזהר הקדוש (ח"ב קסא, ב) אסתכל באורייתא וברא עלמא, דהינו שעל ידי שראה השם יתברך את זכות קבלת התורה, בכחה ברא העולם. נמצא שהגורם שיברא העולם ושיהיה קיום לעולם, הוא עם ישראל, בכח מה שקבלו את התורה, וכיון שבזכותם נברא העולם, יש להם חלק בבריאת העולם, ואם כן יש להם כביכול בעלות על העולם.

וזהו שאמרו חז"ל (דברים רבה ב, יד. ועין ראש השנה ח, ב) כשמתכנסין מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא לומר אימתי ראש השנה ואימתי יום הכפורים, אומר להם הקדוש ברוך הוא, לי אתם שואלים, אני ואתם נלך אצל בית דין של מטה, עד כאן. ולכאורה יפלא מאד כונת הדברים, מדוע צריך הקדוש ברוך הוא כביכול לשאול אצל בית דין של מטה. אך נראה לבאר כונת המדרש על פי הנזכר, דכיון שישראל בכח קבלתם את התורה נעשו בעלים על העולם, לכן מסר הקדוש ברוך הוא ביד בני ישראל את הכח לקבע חדשים ולעבר שנים, מכח בעלותם על העולם. וביותר מצינו שאמרו חז"ל (ראש השנה כה, א) 'אתם' אפלו שוגגים 'אתם' אפלו מזידים, שבזה אנו רואין ביותר את גדל כח שליטת ישראל בעולם, והכל מכח קבלתם התורה.

[ובזה יש לישיב את מה שפרש רש"י ז"ל, שהיה צריך להתחיל את התורה מהחדש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, וקשה שהרי היא איננה המצוה הראשונה. ויש לומר דכונת רש"י היא, שבמצוה זו אנו מוצאים ורואים את ענין זה, שנתמנו ישראל להיות בעלים ומושלים על העולם, שהרי במצוה זו יש את הענין של 'אני ואתם נלך אצל בית דין של מטה', כפי שנתבאר. ואם כן דיקא ממצוה זו יש לנו מה להשיב על טענת אמות העולם לסטים אתם, והתשובה להם היא, שכל הארץ שלנו היא מחמת

ממילא לכן אינו נחשב שנוטלים את של אחרים שהרי שלהם הוא, וזהו כונת הגמרא דמפני שרק ישראל קבלו התורה, הפקיר השם יתברך ממון האמות (וכעין זה מבואר בקיצור באור החיים ויקרא כו, ד).

ובזה יובן גם מדוע לא נתן הקדוש ברוך הוא לבני ישראל את ארץ ישראל מיד ביציאתם ממצרים, והוא מחמת שפיון שכל הזכות בארץ ישראל והפעלות עליה הוא רק בזכות קבלת התורה וכמו שנתבאר, וכמאמר הפתוב (תהלים קה, מד-מה) "ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו", מכיון שכן היו ישראל צריכים לקבל את התורה תחלה, ורק על ידי זה נעשו מוכנים וראויים להפגס ולירש את ארץ ישראל מהגויים.

קישור סוף התורה עם תחילתה

ועל פי זה יש לבאר את סמיכות סיום התורה לתחלתה, "לכל האתות והמופתים וגו' לעיני כל ישראל", פרוש, האף זוכים לעשות מופתים בקרב הארץ ולהיות בעלים על העולם הזה, זה הוא בזכות בראשית, הינו התורה שנקראת ראשית.

ויש לבאר בזה את דברי הרבי ר' אלימלך זצלה"ה הנזכרים, שסגלה להמתקת הדינים לחדש בתורה, שעל ידי חדושי תורה נברא עולם חדש. ויש לומר, דנכלל בזה, דכיון שעל ידי כח התורה אנו שתפים בקיום העולם, ממילא יש לנו כח לשבר כח

בעלותינו על העולם כנזכר. אכן אומר רבי יצחק, מדוע באמת פתח הפתוב בבראשית, משום "כח מעשיו" וגו', הינו שהפתוב רצה לספר תחלה איך שהקדוש ברוך הוא ברא העולם, ולאחר מכן נתנה לאשר ישר בעיניו].

ובזה יש לבאר מה שמצינו בגמרא (בבא קמא לח, א), דשור של ישראל שנגח שור של גוי פטור, וילפינן לה מהא דכתיב הופיע מהר פארן (דברים לג, ב), מפארן הופיע ממונם לישראל, פרש רש"י ז"ל: גלה ממונן והתירו, כשסבב והחזיר התורה על כל האמות ולא קבלוה. וכתבו כמה מהראשונים (תוספות תלמיד רבינו תם בתי' ב, ספר יראים סימן קכד, חידושי הר"ן סנהדרין נז, א, פסקי רבינו אביגדור צרפתי מבעלי התוספות פרשת ברכה) דלפי זה גם גזלת נכרי מתרת, [וגם לדעת הסוברים דגזלת נכרי אסורה מן התורה, כתבו האחרונים (קרבן חגיגה ומלך שלם נזקי ממון פ"ח ה"ה, שו"ת אבני נזר אה"ע סימן רסא) דזהו הטעם למה שנאמר בגמרא (שם קיג, א) ישראל וכו' שפאו לדין, אם אתה יכול לזכותו בדיני ישראל זכהו ואמר לו כך דינינו, בדיני כנענים - זכהו ואמר לו כך דינכם]. ולכאורה יש להבין, מה שיכות יש בין הדברים, וכי משום שעם ישראל קבלו את התורה ולא הגויים, לכך יש להפקיר את ממון הגויים לישראל. אך לפי דברינו לעיל מובן, דכיון שפזה שקבלו ישראל את התורה יש להם בעלות על העולם, כיון שרק בזכותם העולם קיים,

הדין, בחינת הקדוש ברוך הוא גזור וצדיק מביטל (מועד קטן טז, ב). ויש להעמיס זה בדברי קדשו שאמר שעל ידי חדושי תורה נעשה עולם חדש, הינו שעל ידי שמחדשים בתורה, אזי בכח התורה אנו שתפים בקיום העולם, ונחשב זה כאלו העולם נתחדש על ידינו, וזהו בחינת עולם חדש.

[ובזה מבאר גם כן, מדוע נרמז ענין כח התורה להמתיק הדינים, דוקא בתחלת התורה בענין מעשה בראשית, והוא לפי שהכח הזה של המתקת הדינים על ידי למוד התורה, מיסד על זכות קיום הבריאה מחמת ישראל, וכנזכר].

ומכל האמור נראה ונלמד כח וגדל מעלת למוד התורה, ובפרט כאשר ממשימש ובא עלינו זמן חדש עם לילות ארבים, אשר בהם אפשר ללמד ולקבל תורה הרבה. וכן יהי רצון שנוזק לזה, ומכח זה נוכל להשפיע שפע ברכה וכל טוב סלה, ולקרב את קץ הימין, אמן בן יהי רצון:

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. וגו'. ורוח אלקים מרחפת על פני המים (א, א-ב).

באפן אחר יש לקשר סוף התורה לתחלתה, לעיני כל ישראל בראשית ברא וגו'.

ונקדים הא דאיתא במדרש (בראשית רבה ב, ד) על הפסוק (א, ב) "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", זה רוחו של מלך המשיח. ויש להבין מה ענין רוחו של מלך המשיח להנאמר בכתוב כאן.

עוד אמרו שם במדרש (ב, ה), "והארץ היתה תהו ובהו" אלו מעשיהן של רשעים, "ויאמר אלקים יהי אור" אלו מעשיהן של צדיקים, אבל איני יודע באי זה מהן חפץ, אם במעשה אלו ואם במעשה אלו, כיון דכתיב "וירא אלקים את האור כי טוב", הוי במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים, עד כאן. והקשו בספר הקדוש קדשת לוי וכן כ"ק זקני זצללה"ה בספרו הקדוש תולדות אדם, דדבריהם ז"ל אינם מובנים כלל, דמהיכי תיתי לומר שחפץ במעשיהם של רשעים. גם צריך באור מהו הלשון 'מעשיהן'.

ענין עבודת ה' בהסתר שייד רק ליחידי סגולה

ופירש כ"ק זקני זצ"ל, על פי הנודע שדרכם של הצדיקים הוא להסתיר את מעשיהם הטובים על ידי עשיית מעשים תמוהים, וכמו שמצינו ברבי יוחנן דהוי יתיב אשערי טבילה (בבא מציעא פד, א), שהוא מעשה הנראה תמוה. ועל דרך זה מצינו בכמה מתלמידי הבעל שם טוב זצללה"ה שעשו מעשים שהיו נראים תמוהים, אבל הם כלבם היו מכונים לדברים רמים ונשגבים. וזהו כונת המדרש, איני יודע באי זה מהן חפץ, פרוש איזה

מעלת בעלי התשובה כלפי הצדיקים

וְאֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ זֶה, כִּי הִנֵּה בָּאֵם אִישׁ יִשְׂרָאֵל חוֹטֵא וּפּוֹגֵם וְרוֹצֵחַ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, בָּא לְפָנָיו הַיֵּצֵר הָרַע וּמְנִיעוֹ מִלַּעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, בְּאִמְרוֹ לוֹ אִיךָ תּוּכַל לָשׁוּב בְּתְשׁוּבָה, הֲרִי חוֹטֵא אֶתָּה וְקִלְקַלְתָּ וּפְגַמְתָּ בְּדִבְרֵי הַרְבֵּה, וְאִיךָ אֶפְשָׁר לָךְ לַעֲמֹד לִפְנֵי הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ וּלְעַבְדּוֹ. אֲכֵן הָאֱמֶת לֹא כֵן הוּא, אֲלֹא אֲדַרְבֶּה, לֹא זֶה בְּלִבְדֹּ שְׂבָאֵם יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה הֲרִי הוּא נִקְרָא צָדִיק, אֲלֹא שְׁמַעְתָּה יוּכַל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרָא אַף בְּכוֹחוֹתָיו הָרָעִים, כְּגוֹן בְּכַח הַחֲמִימוֹת וְכַח הַתַּאֲוָה אֲשֶׁר הִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה', לְאַחַר שִׁיבוֹב בְּתְשׁוּבָה יוּכַל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּאֵלוֹ הַכוֹחוֹת לְטוֹב, לַעֲשׂוֹת עִמָּם רְצוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ.

וּבְזֶה בָּאֵרוּ בַּסְּפָרִים הַקְּדוּשִׁים (בֹּאֵר מִים חַיִּים מִשְׁפָּטִים, תּוֹלוֹדוֹת יִצְחָק דְּבִרִּים, תַּפְאֶרֶת שְׁמוּאֵל סוֹכוֹת) אֶת מֵאֲמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם (תְּהִלִּים נ"א, ה) "וַיִּחַטְּאֵתִי נִגְדִי תִּמְיֹד", דְּלִכְאוּרָה תְּמוּהָ, הֲרִי הַנִּבְיָא הַבְּטִיחוֹ וְאָמַר לוֹ "גַּם ה' הָעֶבֶר חֲטָאתְךָ", וְאֵם כֵּן מְדוּעַ עֲדִין צָרִיךְ לִהְיוֹת חֲטָאוֹת נִגְדוֹ תִּמְיֹד, אַחֵר שֶׁכִּבֵּר נִתְכַּפְּרָה לוֹ. אֲלֹא 'וַיִּחַטְּאֵתִי' הַכּוֹנֶה עַל הַכוֹחוֹת שֶׁשָּׁמְשׁוּ אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת הַחֲטָא, אֲשֶׁר אַחֵר שֶׁשָּׁב, צָרִיךְ תִּמְיֹד לְזַכְּרָם וּלְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לַעֲבוֹדַת ה'.

וּבְזֶה פָּרְשׁוֹ בַּסְּפָרִים הַקְּדוּשִׁים (שְׁמוּעָה טוֹבָה לַהֲקִדוּשֵׁת לֹוי אֲבוֹת ב, ה, בֹּאֵר מִים חַיִּים מִשְׁפָּטִים שֵׁם) אֶת מֵאֲמַר חַז"ל (בְּרֻכּוֹת לז, ב

דֶּרֶךְ יוֹתֵר מִקְבֵּלַת בְּעֵינֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שְׂיִכֹּר לוֹ הָאָדָם בְּעַבְדוֹת ה', אִם הִדְרֵךְ שְׁנִירָאִית כְּמַעֲשֵׂה רָשָׁעִים דְּהִינּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעֵצָם, אִךְ נִסְתָּרִים וְנִרְאִים כְּמַעֲשֵׂה רָשָׁעִים, אוֹ לַעֲשׂוֹת 'מַעֲשֵׂה צְדִיקִים' בְּפִשְׁטוּת, דְּהִינּוּ מַעֲשִׂים שְׁנִירָאִים טוֹבִים לְעֵינֵי כָל. וּמִפְּרֵשׁ הַמְדֻרָּשׁ, דְּבִמַּעֲשֵׂה צְדִיקִים חֲפִץ, שְׁכֵן הַדֶּרֶךְ שֶׁל עֲשִׂית מַעֲשִׂיהֶם שֶׁל רָשָׁעִים הוּא דֶּרֶךְ עַבְדוּת רַק לִיחִידִים, אֲבָל הִיא אֵינֶנָּה דֶּרֶךְ לְכָלל הָעָם, אֲלֹא חֲפִץ ה' הוּא שִׁיעֲשׂוּ מַעֲשִׂיהֶם שֶׁל צְדִיקִים, דְּהִינּוּ מַעֲשִׂים שְׁלֹא יִהְיֶה לְפָלֵא וּלְתַמְיָה בְּעֵינֵי רוּאִיו, עַד כָּאֵן דְּבָרֵי קְדָשׁוֹ. וְנִבּוֹא לִישָׁב דְּבָרֵי הַמְדֻרָּשׁ בְּאִפְּן אַחֵר.

וְחוּא בְּהִקְדָּם מָה שֶׁאָמַר כ"ק אֲאֻמוֹר" וְצִלְלָה"ה לְחֵבֶר "לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל" ל"בְּרָאשִׁית", עַל פִּי מָה שֶׁכָּתַב הַרְמַב"ם ז"ל (הַלְכוֹת יוֹרְדֵי הַתּוֹרָה ב, ב), הִיאֵךְ הַדֶּרֶךְ לְהַפִּיר אֶת הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ וּלְאַהֲבָתוֹ וּלְיִרְאָתוֹ, הוּא כְּאֲשֶׁר מִסְתַּכְלִים כָּלפִּי מַעֲלָה וּמִתְבּוֹנְנִים בְּבִרְיַת שְׁמִים וְאֶרֶץ, מִתּוֹךְ כֶּף מְגִיעִים לְאֻמוֹנָה וּלְהַפְרָה שִׁישׁ מְנַהֵג לְבִירָה, וּמִתְבּוֹנְנִים בְּגִדְלוֹת וְרוֹמְמוֹת הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ, עַד כָּאֵן תֵּרֶךְ דְּבָרָיו. וְזֶהוּ "לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל בְּרָאשִׁית בְּרָא", פְּרוּשׁ, דְּלְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ תִּמְיֹד לִהְיוֹת הַהִתְבּוֹנְנוֹת בְּ"בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ", כִּי תִּמְיֹד צָרִיךְ לְהִתְבּוֹנֵן בְּבִרְיַת הָעוֹלָם, וּלְהִגִּיעַ עַל יְדֵי זֶה לְהַפְרָה שִׁישׁ מְנַהֵג וּבּוֹרָא לְעוֹלָם, עַד כָּאֵן דְּבָרֵי קְדָשׁוֹ.

קבלת שָׂכָר, גדול יותר בחינת מעשיהם של רשעים, וכמבאר לעיל על מאמרם ז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. אכן מכל מקום ודאי שחפץ ה' יותר בצדיק שלא חטא מימיו, על פני הבעל-תשובה, מחמת שכל חטא שחוטא האדם עושה פגם בגוף ונפש האדם, ונשארו בו רשם שאינו נמחה לגמרי, ואינו דומה לאדם שלא חטא כלל.

ובזה נפרש קשור סוף התורה לתחלתה, "לעיני כל ישראל בראשית וגו', והארץ היתה תהו ובהו", פרוש, 'לעיני כל ישראל' הינו שכל איש ישראל צריך תמיד לידע במחשבתו ולהיות נגד עיניו, שאפלו אחר שפגם עוד יכול לבחור בטוב ולשוב בתשובה, ולקח את כוחות נפשו שהשתמש בהם עד הנה לרע, שהם בבחינת 'תהו ובהו' הרומז לבחינת מעשיהם של רשעים, ולהשתמש בהם מעתה לעבודת הבורא.

[וזה נכלל ונרמז בדברי קדשו של כ"ק אאמו"ר זצלה"ה, שאפלו כשפגם איש ישראל, מכל מקום גם הוא יכול להגיע להכרה שיש מנהיג לבירה ולתקן את כל מעשיו שיהיו רק לכבודו יתברך].

וממשיך הכתוב ואומר "ורוח אלוקים" וגו', ודרשו במדרש זה רוחו של מלך המשיח, שמגלה לנו הכתוב אימתי באמת נגיע בשלמות למדה כזאת, שנוכל להשתמש במעשינו הרעים ובמה שפגמנו לעבודת ה', ליחד כל כוחותינו ומדותינו

עין שם) במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. שלכאורה דברי חז"ל הללו נפלאו מהבין, היאך שיך דבר זה שיהיו הבעל-תשובה עדיפים על צדיקים שלא חטאו מימיהם. אך הענין הוא כנזכר לעיל, שלבעל תשובה יש מעלה יתרה על הצדיק, בזה שכל המדות-רעות שהשתמש בהם בהיותו רשע, יכול להשתמש בהם כעת בימי צדקו, לעשות על ידם מצוות ומעשים טובים בחיות והתלהבות יתרה, מה שאין כן צדיק גמור, מאחר שלא טעם טעם חטא ומדה רעה מימיו, אין בידו כוחות אלו שיוכל להשתמש בהם לעבודת השם, ועל כן אמרו שהבעל-תשובה גדול יותר מהצדיק בבחינה זו.

מעלת הצדיקים כלפי בעלי התשובה

ובזה יבאר מאמר חז"ל הנזכר, "והארץ היתה תהו ובהו" אלו מעשיהם של רשעים, כונתם בזה על מעשיו ומדותיו של הרשע כששתמש בהם לעבודת הבורא אחר ששב ונעשה צדיק, ולזה כונו באמרם 'מעשיהם של רשעים', הינו כוחות עשית הרע שלהם. ועל זה ממשיך המדרש ואומר, איני יודע באיזה מהן חפץ אם במעשיהם של רשעים או של צדיקים, הינו דשם נאמר דמעלת הבעל-תשובה גדולה על מעלת הצדיקים שמימיהם לא השתמשו בכוחות הרע. ומסיק המדרש "וירא אלקים את האור כי טוב" הני במעשיהן של צדיקים חפץ, הינו כי הן אמת דלענין

לְעַבְדוֹ יִתְבָּרַךְ, זֶה יִתְקַים בַּיָּמֹת הַמְּשִׁיחַ.
וְזֶהוּ הַשְּׂיִכּוֹת שֶׁל עֲנִין רוּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ
הַמְּשִׁיחַ לְזֶה הַפְּסוּק.

ח' יִתְבָּרַךְ יִזְכְּנוּ וְיִקְרְבֵנוּ לַיָּמֹת הַמְּשִׁיחַ
בְּקֶרֶב מַמָּשׁ, וְאִזּוֹ נִיכָל לְעַבֵּד אֶת ה'
בְּכָל הַכּוֹחוֹת, אָמֵן כֵּן יִהְיֶה רְצוֹן:

בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת
הָאָרֶץ. וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְּהוֹ וְבָהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל
פְּנֵי תְּהוֹם, וְגו', וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת עַל
פְּנֵי הַמַּיִם. וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים יְהִי אוֹר (א, א-ג).

נִפְרָשׁ בְּאִפֶּן אַחֵר אֶת חִבּוּר סוּף הַתּוֹרָה
לְרֵאשִׁיתָהּ "לְעִינֵי כָל יִשְׂרָאֵל
בְּרֵאשִׁית".

וְנִקְרָא דְּבָרֵי הַמִּדְרָשׁ (בראשית רבה ב, ז)
"וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְּהוֹ וְבָהוּ" (א, ב)
אֵלּוּ מַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל רְשָׁעִים, "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים
יְהִי אוֹר" אֵלּוּ מַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים, אֲבָל
אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִזְמָה מִזֶּן חֶפֶץ וְכו', כִּינֵן דְּכִתִּיב
"וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב", הָיָה
בְּמַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים חֶפֶץ וְאֵינִי חֶפֶץ
בְּמַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל רְשָׁעִים. וְהִקְשָׁה כ"ק זְקֻנִּי
זַעֲלָלָה"ה בְּסִפְרוֹ הַקָּדוֹשׁ תּוֹלְדוֹת אָדָם,
שֶׁדְּבָרֵיהֶם אֵינָם מוֹכֵנִים, דְּמַהֲיִכִּי תִּיתִי לוֹמֵר
שֶׁחֶפֶץ ה' בְּמַעֲשֵׂי הָרְשָׁעִים. וְכִבְרֵי הוֹבָא
לְעִיל מִדְּבָרֵי הַקָּדוֹשִׁים מֶה שֶׁפִּרְשׁ בְּזֶה,
אוּלָּם יֵשׁ עוֹד לְאַלּוֹף מִלִּין בְּזֶה.

וְנִקְרָא עוֹד מֶה דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ (בראשית
רבה ב, ה) "וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְּהוֹם" זֶה

מַלְכוּת יוֹן שֶׁחֲשִׁיכָה עֵינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.
וַיֵּשׁ לְהַבִּין הַדְּבָר, מֶה הַשְּׂיִכּוֹת שֶׁל 'חֹשֶׁךְ'
לְמַלְכוּת יוֹן דִּיקָא.

הַתְּכֵלִית הִיא אֲמוּנָה בַּתְּמִימוּת בְּלֹא חֻקִּירוֹת

וְנִרְאָה לְבָאֵר הָעֲנִין בְּדֶרֶךְ זֶה, דִּהְיָה יְדוּעַ
מִסְפָּרִים הַקָּדוֹשִׁים, דִּישָׁנִים שְׁתֵּי
דִּרְגוֹת בְּאֲמוּנַת ה', הָאֶחָת הִיא אֲמוּנָה
מִחֲמַת מִסְרַת אֲבוֹת, בְּבַחֲיִנַת "דַּע אֶת אֱלֹקֵי
אֲבִיךָ וְעַבְדֵהוּ" (דְּבָרֵי הַיָּמִים א כח, ט), שֶׁהִיא
אֲמוּנָה פְּשוּטָה שֶׁמֵּאֲמִין הָאָדָם מְשׁוּם שֶׁכָּךְ
קָבַל מֵאֲבוֹתָיו, בְּלֹא שׁוּם חֻקִּירוֹת. וְהַדְּרָגָה
הַשְּׁנִיָּה הִיא אֲמוּנָה הַבָּאָה עַל יְדֵי חֻקִּירָה,
בְּבַחֲיִנַת "שָׂאוּ מְרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא
אֱלֹהִי" (ישעיהו מ, כו), שֶׁעַל יְדֵי הַתְּבוּנוֹת
וְחֻקִּירָה בְּבְרוּאִים, מְגִיעִים לְאֲמוּנָה וְהַפְּרָה
בְּמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם.

וְהִנֵּה נִודַע, כִּי אֶחָד מֵעֻקְרֵי הָאֲמוּנָה, וְזֶהוּ
הַמִּדְרָגָה הַגְּדוֹלָה בְּאֲמוּנָה, הוּא לִידַע
וְלַהֲפִיר בְּכָךְ שֶׁכָּל הַנִּמְצָאִים וְהַבְּרוּאִים
שֶׁבְּעוֹלָם, הַכֹּל הוּא מְכוּחוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ,
וְלַחֲפֹשׁ לְרֵאוֹת בְּכָל דְּבָר אֶת מְצִיאוֹת
וְגִדְלוֹת הַבּוֹרָא, בְּאֲמוּנָה תְּמִימָה כְּלִי שׁוּם
חֻקִּירוֹת. וְכִדְרָךְ שֶׁהִיא אֲצֵל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב
זַעֲלָלָה"ה וְתִלְמִידֵיו כִּידוּעַ, שֶׁכָּל מֶה
שֶׁרָאוּ וְשָׁמְעוּ, הִפְּרִיּוֹ תְּמִיד מְצִיאוֹתוֹ וְכוּחוֹ
יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. וְכֵן מְסַפֵּר עַל כ"ק זְקֻנִּי
מִבְּיֵאלָא זַעֲלָלָה"ה, שֶׁהִיא רְגִיל לְבַקֵּר
וְלַהֲתְבוּנוֹן עַל חֵיוֹת מְשֻׁנוֹת, וְהִיְתָה זֹאת
אֲצֵלוֹ עֲבוֹדַת הַקָּדֹשׁ, לְרֵאוֹת בְּכָל דְּבָר
גִּדְלוֹת הַבּוֹרָא. וּמִרְגָּלָא בְּפִמָּה דְּכ"ק

אאמו"ר וצללה"ה לספר, שפעם אחת ישב הבעל שם טוב וצללה"ה עם תלמידיו, והיה מנח כוס על השלחן, ואמר הבעל שם טוב לתלמידיו, שצריכים להאמין שבזה הכוס יש קיום מכוחו יתברך שמו הנשפע להכוס כל העת, ואם יסתלק לרגע אחד הכוח האלקי המחיה את הכוס, לא יהיה לכוס קיום, ובעת אמרו זאת, לפתע פתאום נשברה הכוס. והוא שאמרנו, שבכל דבר ראו את הכח האלקי המחיהו, ואמונתם הייתה בלא שום חקירות וספקות.

ובזה יש לפרש כונת סמיכות "לעיני כל ישראל" ל"בראשית", והוא שכל ישראל צריכים תמיד לראות בעין ובחוש שהכל בא מכוחו יתברך, שבכל מה שרואים יראו אף ורק "בראשית ברא" וגו', שהשם יתברך הוא בורא ומנהיג העולם, ולהגיע לידי אמונת ה' מכל דבר אשר יש בעולם, בלי חקירות כלל.

וזהו כונת המדרש, "והארץ היתה תהו ובהו" אלו מעשיהן של רשעים, 'מעשיהן של רשעים' הכונה לאמונה שבאה על ידי חקירה, ונקראת 'מעשי רשעים' כיון שהיא לא דרך רצויה, מחמת שיכולים להגיע על ידיה למכשולות באמונה חס ושלום. וכידוע מצדיקים (רמתיים צופים מערכת פשיסחא אות כה בשם הרה"ק רבי שמחה בונים מפשיסחא בשם הרה"ק רבי משה ליב מסאסוב), שלא היתה דעתם נוחה מלמוד בספר 'מורה נבוכים'

להרמב"ם, ונתנו טעם על זה, דבזמן שלומד שם קשיא בעניני אמונה שמביא הרמב"ם ז"ל, אזי תכף שלמד הקשיא, טרם שלמד עדין את התרוץ, יש רגע אחד שבו הוא מהרהר ומסתפק בספקות באמונה, עד שמגיע להתרוץ, והרגע הזה שיש לו ספק באמונה, הוא כשלעצמו לא טוב, אף שלבסוף לא נשאר בספקו, נאכן על הרמב"ם הקדוש עצמו אין תלונה, שכן הוא עצמו ידע את התרוץ גם בשעה שכתב את הקשיא. ועל כן אמונה כזאת שבאה בכח קשיות ומחקר, איננה דרך השוה לכל, ולגבי הכלל נקראת 'מעשי רשעים', הינו שאף שהם עצמם עכשו צדיקים עתה וכונתם לטובה, אף על ידי מעשיהם אלו של החקירות באמונה יוכלו חס ושלום לבא לבחינת רשעים.

אולם הדרך הנכונה היא "ויאמר אלקים יהי אור" אלו מעשיהן של צדיקים, הינו ללכת בדרך האמונה הפשוטה, ולראות תמיד בכל הבריאה את כח השם שהוא בחינת 'אור', כנוכח לעיל, בלי שום חקירה וספק. ובזה מוכן מה שאומר המדרש 'איני יודע באי זה מהן חפץ', הינו דהיה מקום לומר דדרגת האמונה מתוך חקירה חשובה יותר לפניו יתברך מאשר האמונה הפשוטה, ומסים המדרש ואומר, כיון דכתיב 'וירא אלקים את האור כי טוב', הוי במעשיהן של צדיקים חפץ, שחפץ ה' הוא דיקא באמונה פשוטה ותמימה, בלא חקירות.

מלכות יון רצו להכניס ענין החקירה והפילוסופיה

וזה גם הכוונה במה שאמרו במדרש, וחשך זו מלכות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל. כי נודע, דמלכות יון בקשה להכניס את חכמת הפילוסופיא הארוהה בלבבות בני ישראל, ולהסיעם מדרך האמונה הפשוטה. ובה החשיכה מלכות יון את עיניהם של ישראל, דעל דרך שנתבאר שבחינת האמונה במציאות ה' נקראת 'אור', ממילא עקירת האמונה היא בחינת 'חשך'.

וזה הוא שמסים הכתוב "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", ואמרו במדרש (בראשית רבה ב, ה) זה רוחו של מלך המשיח, הינו כי בימות המשיח יהיה הפך מה שזממה מלכות יון, שהם בקשו להכניס חכמתם הטמאה שהיא דרך החקירה, אבל לעתיד לבוא יתמלא העולם בהחכמה של אמונה פשוטה, כמאמר הכתוב (ישעיהו יא, ט) "ומלאה הארץ דעה", ואז יבינו כלם ויכירו וידעו שהכל מכוון לתבונה, וידע כל פעול כי אתה פעלתו.

יעזר ה' שנזכר לזה במהרה, אמן בן יהי רצון:

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם (ב, א).

בר'ש"י ז"ל, מה היה העולם חסר מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה. ויש להבין מה כוונת

רש"י באמרו 'מה היה העולם חסר מנוחה', הלא לכאורה העולם יכול להתקיים גם בלא מנוחה, וכמו שאנו רואים אצל הגוים שאין להם מנוחה ועושים מלאכתם גם ביום השבת, ובכל זאת יש להם קיום בעולם גם ללא מנוחה, ואדרבה אמרו חז"ל (סנהדרין נח, ב) גוי ששבת חייב מיתה. ואם כן מהו זה שאמרו שהיה העולם חסר מנוחה, דמשמע דהמנוחה היתה חסרה בשביל העולם עצמו.

ונקדים הא דאמרו חז"ל (תענית כז, ב) נשמה יתרה נתנת באדם בערב שבת. ופרש רש"י ז"ל, רחב לב למנוחה ושמחה, ולהיות פתוח לרוחה, ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו, עכ"ל. מבאר בדבריו, שענין הנשמה יתרה היא לצורך הרחבת הלב לאכילה ושתיה. ויש להבין, הלא גם בימות החל יתכן שיהיה לאדם הרחבת הדעת לאכילה, ואין לזה שיכות עם שבת דוקא. ועוד וכי זה ל'נשמה יתרה' יחשב, העוסק באכילה ושתיה שהם עניני גשמיות, אדרבה הדעת נותנת שענין 'נשמה יתרה' היא הרחבת הדעת לעסק בתורה ובמצוות.

עוד מצינו במדרש (בראשית רבה יא, ט), אמר רבי שמעון בן יוחאי, אמרה שבת לפני הקדוש ברוך הוא, לכלן יש בן זוג ולי אין בן זוג, אמר לה הקדוש ברוך הוא כנסת ישראל היא בן זוגך. וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני, אמר להם הקדוש ברוך הוא, זכרו הדבר שאמרתי לשבת,

כַּנְסַת יִשְׂרָאֵל הִיא בֶּן זִוְגָה, וְהִינּוּ דְבוּר (שמות כ, ח) "זְכוּר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ". וַיֵּשׁ לְהַבִּין, דְּלִכְאוּרָה מִשְׁמַע דְּהַשַּׁבָּת בְּקִשָּׁה שִׁינָתָן לָהּ 'יוֹם' אֶחָד שִׁיְהִיָּה בֶּן זִוְגָה, וְכִמּוּ שִׁטְעָנָה שְׁלִשְׁאָר הַיָּמִים יֵשׁ בֶּן זִוּג, דְּהִינּוּ שְׁלֵכַל יוֹם יֵשׁ יוֹם אַחֵר שֶׁהוּא בֶּן זִוּג וּבֶן זִוּגוּ שֶׁל יוֹם רֵאשׁוֹן הוּא יוֹם שְׁנִי וְכו' (כדאיתא שם במדרש), וְאִם כֵּן מָה הַשִּׁיב לָהּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כַּנְסַת יִשְׂרָאֵל הוּא בֶּן זִוְגָה, וְהֵלֵא כַּנְסַת יִשְׂרָאֵל אֵינָנָה בַּחֲנִינָה 'יוֹם', וְמָה תְּשׁוּבָה יֵשׁ בְּכָךְ לְטַעֲנָתָה.

בשבת קודש מטעים לנו הקב"ה מעין עולם
הבא כדי שנשתוקק לעבודה

וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ בְּדֶרֶךְ זֶה, דְּהִנֵּה יָדוּעַ דְּעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמָה לְפְרוּזְדוּר (אבות ד, כא), וְתַכְלִית כָּל הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא רַק בְּכַדִּי לְהַגִּיעַ לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, שְׁעַל יְדֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת שְׁמֻקְיָמִים בְּעוֹלָם הַזֶּה זֻכְרִים וּמַגִּיעִים לַחֲיֵי עוֹלָם הַבָּא. וְהִנֵּה רְצָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַטְעִים לָנוּ גַם בְּעוֹלָם הַזֶּה מִעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, עַל כֵּן נָתַן לָנוּ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא מִעֵין עוֹלָם הַבָּא (ברכות נו, ב), יוֹם שְׁכָלוּ שַׁבָּת וּמְנוּחָה, בְּכַדִּי שְׁעַל יְדֵי כֵּן נִכִּיר קֶצֶת אֶת גְּדֹל יִקָּר מַעֲלַת הָעוֹלָם הַבָּא, וְעַל יְדֵי זֶה נִרְצָה לַעֲבֹד אֶת בּוֹרְאָנוּ וְלַעֲלוֹת מַעֲלָה מַעֲלָה.

וְזֶה פֶּרוּשׁ אִמְרָם ז"ל, מָה הִיָּה הָעוֹלָם חֹסֵר - מְנוּחָה, הִינּוּ שְׁמֻכִּין שְׁתַּכְלִית הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא חֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, נִמְצָא שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה חֹסֵר זֶה הַמְנוּחָה שֶׁהִיא חֲיֵי הָעוֹלָם

הַבָּא, שְׁבַע עוֹלָם הַזֶּה לֹא נִכָּר וְנִגְלָה עֲנִין הָעוֹלָם הַבָּא. וְכִינּוּ שְׁרָצָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִרְאוֹתָנוּ וּלְהַטְעִימָנוּ מִן הָעוֹלָם הַבָּא גַם בְּעוֹלָם הַזֶּה, נָתַן לָנוּ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת-קֹדֶשׁ, וְזֶהוּ שְׁאִמְרוּ בְּאֵת שַׁבָּת בְּאֵת מְנוּחָה, הִינּוּ שְׁכָשְׁבָא הַמְנוּחָה שֶׁל שַׁבָּת קוֹדֶשׁ, בְּאֵה מִעֵין מְנוּחַת הָעוֹלָם הַבָּא שְׁכָלוּ שַׁבָּת וּמְנוּחָה, וְעַל יְדֵי כֵּן נִשְׁלַם שִׁיְהִיָּה נִכָּר גַּם בְּמִצִּיאוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, עֲנִין הַמְנוּחָה שֶׁל הָעוֹלָם הַבָּא.

וְעַל כֵּן גּוֹי שֶׁשַּׁבָּת חַיִּב מִיתָה, דְּכִינּוּ דְּלִגְזִיִּים אֵין שִׁיכּוֹת לְעוֹלָם הַבָּא, (כמבואר מויקרא רבה ב, ט, ומדרש תנחומא לך כ, ועיין סנהדרין קי, ב. ואפילו חסידי אומות העולם אין זוכים רק למעט מהאור כמבואר מזוהר ח"א לח, ב), מִמִּילָא גַם אֵין לָהֶם שִׁיכּוֹת לְשַׁבָּת קוֹדֶשׁ.

נשמה יתירה' - כדי שיהיו יכולים לאכול בשבת

אִךְ הִנֵּה אָמְרוּ ז"ל (ברכות יז, א) שְׁבַע עוֹלָם הַבָּא צְדִיקִים יוֹשְׁבִין וְעִטְרוֹתֵיהֶם בְּרֵאשֵׁיהֶם וְנִהְנִין מִזֵּי הַשְּׂכִינָה, וְאֵין שָׁם אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה וּשְׁאָר דְּבָרִים גְּשָׁמִיִּים שְׁבַע עוֹלָם הַזֶּה. וְאִם כֵּן לְכַאוּרָה בְּשַׁבָּת שֶׁהִיא מִעֵין הָעוֹלָם הַבָּא, הִיָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת שְׁלֵא יוֹכַל הָאָדָם לְהַתְעַסֵּק עִם עֲנִינֵי גְשָׁמִיּוֹת, כִּמּוּ בְּעוֹלָם הַבָּא. וְעַל כֵּן פֶּרֶשׁ רַש"י ז"ל דְּהַנֶּשְׁמָה יִתְרָה מְרַחֲבָה דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם שְׁיֻכַּל לֶאֱכֹל וּלְשִׁתּוֹת, וְהִינּוּ דְכִינּוּ שְׁרָצוֹן הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁנֶּעֱבַד אוֹתוֹ גַּם מִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, דְּהָרִי לֹא נִתְּנָה תוֹרָה

'מִלֹּאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה', וְאִם כֵּן כָּל הַכְּתוּב
'וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם' וְגו' נִרְאָה כְּמִיתָר.

וּבְרִשׁ"ו ז"ל, מֶה הָיָה הָעוֹלָם חֹסֵר, מְנוּחָה,
בָּאת שְׁבַת בָּאת מְנוּחָה, כָּלְתָה
וּנְגִמְרָה הַמְּלָאכָה. וַיֵּשׁ לְהַבִּין מְדוּעַ הָיָה
הָעוֹלָם חֹסֵר מְנוּחָה, הֵרִי כְּתִיב (בראשית ח,
כב) "יּוֹם וַלִּילָה לֹא יִשְׁבְּתוּ", הֵרִי דֹאפְשָׁר
לְעוֹלָם שְׁיִתְקַנֵּם גַּם בְּלִי מְנוּחָה. וְעוֹד צָרִיךְ
בְּאוֹר, מֵהוּ זֶה שְׂאוֹמֵר שְׁעַל יְדֵי שְׁבַת
שְׁבַת וּבָאת מְנוּחָה, עַל יְדֵי זֶה כָּלְתָה
וּנְגִמְרָה הַמְּלָאכָה, בְּמֶה נִבְחַן שְׁנִגְמְרָה
הַמְּלָאכָה בְּמֶה שְׁשַׁבַּת קֹדֶשׁ הִיא עַת מְנוּחָה.

וּנְקֻדִּים עוֹד, דִּהְנֶה בְּצוּרֵי שְׁמִירַת שְׁבַת
קֹדֶשׁ אָמַר הַכְּתוּב (שמות לא, טו)
"שִׁשֶּׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
שְׁבַת שְׁבַתוֹן". וַיֵּשׁ לְהַבִּין מְדוּעַ כְּתִיב
'יַעֲשֶׂה', דְּמִשְׁמַע דְּהַמְּלָאכָה נַעֲשִׂית
מֵאֲלִיָּה, וְלִכְאוּרָה הָיָה לוֹ לומר 'שִׁשֶּׁת
יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה'.

ללמוד מושבת שהכל נעשה בכח השי"ת

אֲבֵן אֶפְשָׁר לומר בְּדֶרֶךְ זֶה, דִּהְנֶה לְשַׁבַּת
קֹדֶשׁ יֵשׁ כֹּחַ לְהַשְׁלִים אֶת תִּקְוֹן כָּל
הַבְּרִיאָה, וְכִמוּ שֶׁכְּתִב בְּאוֹר תַּחֲיִים הַקְּדוֹשׁ
(בראשית ב, ב ובכמה מקומות) שְׁכַאֲשֶׁר הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא בָּרָא אֶת הָעוֹלָם נִתֵּן בּוֹ כֹּחַ
לְהִתְקִים רַק לְשִׁשָּׁה יָמִים, וְכַאֲשֶׁר בָּא שְׁבַת
קוֹדֶשׁ אָזִי הוּא נִתֵּן כֹּחַ חַיּוּת וְקִיּוּם לְעוֹלָם
לְמִשָּׁךְ עוֹד שִׁשָּׁה יָמִים אַחֲרֵים, וְכֵן הוּא
בְּכָל שְׁבַת וְשַׁבַּת. וַיֵּשׁ לומר שְׂרָצָה הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא לְלַמְּדֵנוּ בְּזֶה, לְבַל יֵאמֵר הָאָדָם

לְמִלֹּאכֵי הַשָּׂרָת (ברכות כה, ב), עַל כֵּן נִתֵּן
הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ לָאָדָם נִשְׁמָה יִתְרָה
שְׁבַאֲמִצְעוּתָהּ יוֹכֵל לְהִתְעַסֵּק עִם עֲנִינֵי
אֲכִילָה וְשִׁתְיָה הַגִּשְׁמִיִּים בְּשַׁבַּת, וְאִלְמָלָא
הַנִּשְׁמָה יִתְרָה, הִיְתָה שְׁבַת קוֹדֶשׁ כְּכַחֲנִינָת
עוֹלָם הָבָא לְכָל דְּבָר, וְלֹא הִיְיָנוּ יְכוּלִים
לְאָכַל כָּלֵל.

וְזֶה גַם בְּאוֹר מֵאֵמֶר הַמִּדְרָשׁ כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל
הִיא בֶּן זוּגָה, דְּכִיּוֹן שֶׁהַשְּׁבַת הוּא יוֹם
מְנוּחָה וְקֹדֶשׁ מַעֲיִן עוֹלָם הָבָא, עַל כֵּן לֹא
שִׁיךְ לומר שְׂאֶחָד מִשִּׁשֶּׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה יְהִיָּה
לֵה לְבֶן זוּג, וְרַק כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל שִׁישׁ לָהֶם
חֵלֶק לְעוֹלָם הָבָא, וְעֲלֵיהֶם מְטִיל לְקַדֵּשׁ אֶת
הַשְּׁבַת, מַעֲיִן חַיֵּי עוֹלָם הָבָא, רַק הֵם יְכוּלִים
לְהִיּוֹת בֶּן זוּגָה.

יִתֵּן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנִזְכֶּה בְּשַׁבַּת קֹדֶשׁ
לְעַבֵּד אוֹתוֹ כְּרַאוּי, וְלְהַרְגִּישׁ מַעֲיִן
עוֹלָם הָבָא, וְעַל יְדֵי זֶה נִזְכֶּה לַיָּמוֹת הַמְּשִׁיחַ
וְלַחַיֵּי הָעוֹלָם הָבָא מִמָּשׁ, אָמֵן:

וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צָבָאָם. וַיִּכְלֵ
אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְגו' (ב, א-ב).

בְּאוֹר תַּחֲיִים הַקְּדוֹשׁ הַקָּשָׁה, מְדוּעַ הָיָה
צָרִיךְ הַכְּתוּב לומר 'וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם
וְהָאָרֶץ', וְהֵלֵא הָיָה דִּי בְּאִמְרוֹ 'וַיִּכְלֵ אֱלֹקִים
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִלֹּאכְתּוֹ' וְגו', וּמֵאֲלִיו יוֹבֵן
שְׁגָם מִלֹּאכֶת שָׁמַיִם וְאָרֶץ הִיא שְׁנִגְמְרָה,
כִּיּוֹן שֶׁמִּלֹּאכֶת שָׁמַיִם וְאָרֶץ הִיא בְּכָלֵל

בלבבו כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה (דברים ח, יז), אלא ילמד משבת, שאדרבה בשבת קודש שהוא זמן שאין נעשית מלאכה על ידינו, אז דוקא נשלמת הבריאה על ידי הקדוש ברוך הוא.

ועל פי זה מישב מה שהקשינו, מדוע היה צריך להתחיל 'ויכלו השמים והארץ', והוא משום שבא הכתוב ללמדנו ענין זה, שבכח השבת קדש בא השלמות לבריאה, שזה הוא ענין 'ויכלו', וכפי שמתרגם בתרגום על תבת 'ויכלו', 'ואשתכללו' שפרשו מלשון תקון והשלמה, הינו שבכח השבת קדש נשלמה כל היצירה שנעשתה בימות החל, דכל הברואים שנבראו בששת ימי בראשית באו לשלמותם בכח השבת קדש.

ובזה מובן גם כן פונת הכתוב ששת ימים 'יעשה' מלאכה (שמות לא, טו) דמשמע שהמלאכה נעשית מאליה, והוא מחמת שענין השבייתה בשבת הוא להראות שהמלאכה של ששת ימי המעשה אינה נשלמת פי אם ביום השביעי, נמצא שבאמת שלמות המלאכה נעשית מאליה בכח השבת קדש, ולא על ידי מעשה בני אדם.

ובזה מבארים דברי רש"י ז"ל 'מה היה העולם חסר מנוחה', דמשמע דעצם הבריאה חסרה מנוחה. והענין הוא, דכיון שבשבת קודש על ידי המנוחה והשבייתה ממלאכה נותן הקדוש ברוך הוא כח לקיים

ולהשלים כל הבריאה, נמצא שקדם שבאה שבת היה העולם חסר מנוחה, הינו שהיה חסר את מה שנשפץ על ידי המנוחה, שהוא הכח המשלים והמיפה את כל הבריאה. וזהו 'באת שבת באת מנוחה', הינו שעל ידי המנוחה בשבת נשפץ הכח שנתן הקדוש ברוך הוא בשבת קדש, ועל ידי זה 'כלתה ונגמרה המלאכה' שנשלמה כל מלאכת הבריאה.

ענין התבלין ששמו 'שבת'

ובזה יובן מה שאמרו חז"ל (שבת קט, א) אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף, אמר לו תבלין יש לנו ושבת שמו שאנו מטילין לתוכו וריחו נודף, אמר לו תן לנו הימנו, אמר לו כל המשמר את השבת מועיל לו, ושאנו משמר את השבת אינו מועיל לו. ולהבין דברי חכמים אלו, אפשר לומר על פי דרכנו, שהשיב רבי יהושע בן חנניא לקיסר 'תבלין יש לנו ושבת שמו', הינו שיש לנו את כח השבת שהוא המשלים את כל הדברים אשר בעולם, ומתקנם לשלמותם, עד שריחם נודף. והוסיף לאמר לו, 'כל המשמר את השבת מועיל לו' ושאנו משמר את השבת אין מועיל לו, הינו שרק מי שמאמין בכח השבת קדש, ויודע כי לא על ידי פעל ידיו נגמרת מלאכתו, אצלו פועל כח השבת להשלים וליפות את כל עניניו, אבל האמות שאינם מאמינים בזה, והם אומרים תמיד בלבבם כוחי ועצם ידי, שהוא הפך מה שבא

להורות כח השלמת הבריאה בשבת קודש, לכן אין התבלין הזה שהוא כח השבת-קדש מועיל להם.

מדוע גוי ששבת חייב מיתה

וּבִזְה יֵשׁ לַתֵּן טַעַם לְשַׁבַּח, בְּמָה שְׁאֲמָרוּ חַז"ל (סנהדרין נח, ב) גוי ששבת חייב מיתה, שְׁנֵאֲמַר "יום ולילה לא ישבתו", ואמר מר אזהרה שֶׁלֹּהֵן זו היא מיתתו. ובאמת קשה, מדוע חמור כל כך ענין שבידת הגוי עד שחייב עבור זה מיתה. אך באור הענין הוא, כי הגויים הכופרים בהשגחתו יתברך, המה תלויים בהנהגת העולם והבריאה על פי דרכי הטבע, והנה כל כוחות הטבע פועלים ועובדים בתמידות כמאמר הכתוב "יום ולילה לא ישבתו", ואם כן על דרך זה צריכה להיות גם הנהגת כל הברואים והמין האנושי

מכללם, לעבד בתמידות ללא הפסק. אך יוצאים מהכלל הזה הם בני ישראל, שפיון שהם מאמינים בהשגחתו יתברך שהיא למעלה מהנהגת הטבע, על כן צוה להם הקדוש ברוך הוא לשבות בשבת קדש, להראות ולגלות שדוקא בשעת השביתה ממלאכה אז דוקא נשלם הבריאה, בלי עזר ועבודת בני האדם. אך כל זה הוא רק לבני ישראל, המאמינים שהכל מאתו יתברך שמו הפך האמירה של כוחי ועצם ידי, אבל הגויים המכחישים כל זה, ממילא כל חיותם תלוי על פי טבע העולם, ובאם הם שובתים יום אחד, הרי הם נוהגים בהפך מהנהגת הטבע, וממילא בטל זכות קיומם, ונענשים במיתה על כך.

יתן ה' שנוכל לקדש את יום השבת קדש כראוי, ונזכה ליום שכלו שבת, אמן כן יהי רצון:

נח

אלה תולדת נח נח איש צדיק (ו, ט).

ובמדרש (בראשית רבה ל, ג) בכל מקום שנאמר אלה פסל את

הראשונים וכו', כאן שנאמר אלה מה פסל, דור המבול. ובאור החיים הקדוש הקשה, דזה לא היה צריך הכתוב להודיענו, שפסל